

Är ras en social konstruktion?

Så länge språk har funnits har världens folk förmodligen haft ord som betyder "människor som skiljer sig från oss". Det har varit vanligt att kalla den egna stammen för människor och alla andra för icke-människor. Några av världens äldsta böcker, som den egyptiska "De dödas bok" och de indiska Vedaböckerna innehåller rasindelningar. In i engelskan kom rasbegreppet i slutet av 1500-talet och användes ursprungligen rätt löst för att hänvisa till människor med gemensamt ursprung och kultur. I Europa blev det populärt att gruppera raser baserat på hudfärg - vit, svart, gul, brun och röd.

På 1700-talet gjorde naturforskarna Carl von Linné och Johann Blumenbach en uppdelning av befolkningar i raser baserat på morfologi, dvs. synliga fysiska skillnader som pigmentering, hårform och typ av skelett. I mitten av 1800-talet hade forskare kommit fram till att de olika raserna inte bara var morfologiskt olika utan också hade olika personligheter och intellektuella egenskaper. Skillnaderna gjorde det möjligt att skapa en hierarki, med vita högst upp och svarta längst ner.

Denna raslära passade samman med européernas kolonisering av den nya världen. I både Syd- och Nordamerika trängde inkräktarna undan och utrotade i många fall de ursprungliga folken. Till den nya världen importerade de svarta afrikaner och införlivade slaveriet i sina sociala system. Konsekvenserna var förödande även efter att slaveriet upplösts.

Inom antropologin kom i början av 1900-talet en vetenskaplig motreaktion, inte bara mot idén om en rashierarki utan mot själva idén att det överhuvudtaget finns raser. Dess mest framträdande talesman var Franz Boas, en banbrytande antropolog och hårdför motståndare till vad han dömde ut som "vetenskaplig rasism". En av hans elever, den brittiske antropologen Ashley Montagu, skrevade känslomässigt upp avståndstagandet i boken *Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race*, vars första upplaga kom 1942. Sedan dess har den

översatts till många språk och publicerats i många upplagor. Där kan man bland annat läsa att "Ras är vår tids häxkonst, demonologi".

Som den amerikanske statsvetaren Charles Murray konstaterar i sin bok *Human diversity: The biology of gender, race, and class* (2020) satte han därmed den retoriska tonen för dagens akademiska ortodoxi.

Under 1970- och 1980-talen fick forskarnas aversion mot rasbegreppet ny ammunition i form av två påståenden, baserade på forskning:

- De genetiska skillnaderna mellan mänskliga populationer är obetydliga.
- Människan lämnade Afrika för nyligen för att viktiga skillnader skulle ha kunnat utvecklas.

Dessa argument framfördes framför allt av genetikern Richard Lewontin och paleontologen Stephen Jay Gould, båda vid prestigeuniversitetet Harvard. År 1972 publicerade Lewontin en artikel med titeln *The Apportionment of Human Diversity*. Han hade analyserat den genetiska mångfalden inom olika raser med de verktyg som fanns tillgängliga vid den tiden och fann att mindre än 15 procent av all genetisk mångfald förklarades av skillnader mellan olika grupper. Han avslutade med en passage som sedan dess har blivit kanon med avseende på rasforskning:

Det är tydligt att vår uppfattning om relativt stora skillnader mellan mänskliga raser och undergrupper, jämfört med variationen inom dessa grupper, verkligen är en partisk (biased) uppfattning. Utifrån slumpmässigt valda genetiska skillnader är populationer anmärkningsvärt lika varandra. Det mesta av den genetiska variationen förklaras av skillnaderna mellan individer. Klassificering av människor efter ras har inget vetenskapligt värde och är rent destruktivt för sociala och mänskliga relationer. Eftersom sådan rasklassificering nu inte anses ha någon genetisk eller taxonomisk betydelse, kan den inte rättfärdigas.

Tolv år senare skrev Stephen Jay Gold ungefär samma sak i sin kolumn i *Natural History Magazine*. Sent i livet, vid millennieskiftet år 2000 påstod han att "naturligt urval är näst intill irrelevant i den mänskliga evolutionen. Det har inte skett någon biologisk förändring av människan på 40 000 eller 50 000 år. Allt som vi kallar kultur och civilisation har vi byggt med samma kropp och hjärna."

Innebörden var uppenbar: Rasbegreppet var ett hittepå, som handlade om befästa makten hos den vita majoriteten och göra det möjligt för den att kontrollera och förtrycka minoriteter. Mer akademiskt: ras är en social konstruktion. Det här var en uppfattning som 2003 bekräftades av *The American Sociological Association*. Medlemmarna varnades för faran med att bidra till den populära missuppfattningen att ras var ett biologiskt begrepp. Och år 2019 gjorde *The American Association of Physical Anthropology* det officiella uttalandet att "Det

västerländska rasbegreppet ska förstås som ett klassificeringssystem som uppstod ur, och till stöd för, europeisk kolonialism, förtryck och diskriminering.”

Jared Diamond, den populärvetenskaplige författaren till bestsellern *Guns, Germs, and Steel*, (1998) satte sista spiken i kistan med påståendet att de som hävdar att det finns raser är att jämföra med plattjordingar, de som tror att jorden är platt.

Det kom en motreaktion. I boken *The 10,000 Year Explosion: How Civilization Accelerated Human Evolution* (2009) kritiserar antropologerna Gregory Cochran och Henry Harpending föreställningen att evolutionen stoppade innan människan började migrera från Afrika. De skriver att det är någon form av politiskt korrekt önsketänkande. Var det sant skulle finnar och zulus se likadana ut och det gör de som bekant inte. Det finns starka skäl att tro att också efter migrationen från Afrika är mänsklig evolution inte bara teoretiskt möjlig utan till och med sannolik. Det är helt uppenbart att den har ägt och äger rum, eftersom människor är olika varandra.

Den mest kända motreaktionen stod den amerikanska journalisten Nicholas Wade för 2014 med sin populärvetenskapliga bok *A Troublesome Inheritance: Genes, Race and Human History*. I Sverige förbigicks boken med tystnad, medan den blev mycket debatterad i USA, trots att den påstår det närmast självklara, nämligen att regionala skillnader i evolutionstryck har lett till dagens människoraser. Distinkta populationer har under olika förhållanden via naturligt urval utvecklat olika egenskaper – en teori som är allmänt erkänd inom djur- och växtriket. Givetvis blev han anklagad för att vara rasist.

Charles Murray konstaterar i den ovan nämnda boken från år 2020 att Franz Boas och Ashley Montagu hade rätt när de sa att många av 1800-talets föreställningar om ras var karikatyrer, skilda från den biologiska verkligheten. Richard Lewontin hade rätt i att rasskillnader endast står för en liten del av den biologiska variation som finns bland människor. Stephen Jay Gould gjorde rätt i att förkasta den utbredda uppfattningen att människan under hundratusentals år hade utvecklats oberoende av varandra i Europa, Asien och Afrika. Ortodoxin har inte helt fel, men den går på tok för långt när den drar slutsatsen att ras är biologiskt irrelevant.

Otvivelaktigt är det så att rasbegreppet missbrukats men det är alltid ovetenskapligt att slå fast vetenskapliga sanningar. Det som kännetecknar vetenskapen är att dess sanningar är preliminära. Forskare måste kunna överge aldrig så älskade positioneringar, om nyare vetenskap visar att de har fel. Dessutom, påståendet att iakttagbara biologiska skillnader som hudfärg är biologiskt irrelevanta är näst intill löjeväckande.

Genetiskt bygger argumentet mot biologiska människoraser på att 99,9% av alla människors DNA är likadant. Emellertid, detta gäller inte för gener utan för så kallade baspar. En gen kan innehålla ett mycket stort antal baspar och ett enda förändrat baspar kan dramatiskt förändra genens funktion. Således kan andelen gener som skiljer sig mellan olika människor vara

mycket stor även om andelen baspar som skiljer sig är mycket liten. Genetiken har också klarlagt skillnader mellan olika folkgrupper, som resistens mot malaria, laktostolerans och hjärnenzymet monoaminoxidas, som kan kopplas samman med personlighetsegenskaper och beteenden. Det korrekta påståendet är att forskningen på sin nuvarande nivå inte har kunnat påvisa några betydelsefulla samband mellan det som brukar kallas raser och genetik.

Emellertid, forskningen är på väg. Den tidigare knänsatta "sanningen" att mänsklighetens vaggas finns i Afrika har, inte minst genom den svenske nobelpristagaren Svante Pääbos forskning, visat sig vara lika felaktig som hypotesen att alla människor kommer från Kalmar. Pääbo har kartlagt neandertalarnas arvs massa, upptäckt en utdöd människoform och bevisat att korsningar skett mellan *homo sapiens* och våra utdöda släktingar neandertalare och denisovaner. Denisovanerna döptes efter ett litet benfragment från Denisova-grottan. Den ligger inte i Afrika utan i Sibirien. Nutida människor i vissa områden bär på upp till sex procent denisova-DNA. De första människorna fanns således på flera ställen än i Afrika. Plus att tidsspannet är mycket längre. Den senaste gemensamma föregångaren till neandertalare och nutida människor levde för ungefär 800 000 år sedan. Forskningen visade också att neandertalare och *homo sapiens* fick barn med varandra under de tiotusentals år då de var samtida.

Jag är övertygad om att den genetiska forskningen kommer att kunna förklara inte bara varför vi människor ser olika ut utan också på vilka sätt vi är olika. Oavsett om vi ordnar olikheterna med hjälp av begreppet ras eller hittar något mindre belastat begrepp, så är det en tidsfråga. Ras är en biologisk realitet, inte en social konstruktion.

Karl-Olov Arnstberg

<https://morklaggning.wordpress.com/2024/05/12/ar-ras-en-social-konstruktion/>

Alla texter är © på denna blogg. Det är tillåtet att sprida texterna under förutsättning att ni alltid länkar till källan här på bloggen.